ВНУТРІШНЯ КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗБУДОВИ МИРУ

Залучення можливостей культури до вирішення проблем національної безпеки, у тому числі як складової політики відновлення та розбудови миру в Україні, є надзвичайно актуальним, а потенціал цих можливостей несправедливо недооцінений. Проект Концепції Державної цільової програми «Відновлення та розбудови миру у східних регіонах України» (відповідальним за підготовку визнано Міністерство культури України) окреслює ряд напрямків, за якими доцільне та необхідне було б залучення культурного компоненту:

1) налагодження суспільного діалогу, у першу чергу між внутрішньо переміщеними особами та громадами, до яких вони інтегруються;

2) розбудова демократії та розвиток територіальних громад, здатних до саморозвитку, у містах, у тому числі у містах прифронтових та звільнених територій;

3) консолідація суспільства завдяки активнішим комунікаціям різних регіонів держави;

4) зміцнення соціальної стійкості, розбудова миру та громадської безпеки через вироблення механізму досягнення згуртованості, соціальної єдності та відбудови довіри;

5) створення нових робочих місць та сприяння розвитку соціального партнерства, що особливо актуально у зв’язку з внутрішніми міграційними процесами;

6) економічне відновлення через розвиток спроможності у сфері місцевого економічного планування, здійснення структурних змін та надання підтримки мікро-, малому і середньому бізнесу.

Утім на нинішній момент саме культурний компонент у проекті Концепції представлено побіжно. Питань культури стосуються лише наступні напрямки програми:

1) сприяння культурному діалогу та підвищенню рівня толерантності у суспільстві;
2) вироблення механізмів досягнення згуртованості, соціальної єдності та відбудови довіри.

Довідково: *згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2015 р. № 797 «Про схвалення звіту спільної місії Європейського Союзу, Організації Об'єднаних Націй та Світового банку «Оцінка шляхів відновлення та розбудови миру в Україні», орієнтовний обсяг сукупних потреб фінансових ресурсів, необхідних для виконання Програми за напрямком «соціальна стійкість, розбудова миру та громадська безпека» становить близько 126,8 млн доларів США*[1].

Водночас істотним прорахунком є ігнорування культурного чинника у таких напрямках програми, як «сприяння розвитку інститутів громадянського суспільства і різним формам самоорганізованості», а також «забезпечення психологічної та соціальної підтримки населення, яке постраждало від збройного конфлікту». Практика свідчить, що застосування інструментів культури може бути більш широким. За оцінками експертів, культура виступає опосередкованим, але особливо дієвим учасником процесів примирення, здійснюючи впливи через освіту і наставництво, інформуючи суспільство і виконуючи роль гіда[2]. Оскільки культура є своєрідним репозиторієм цінностей і знань суспільства, вона окреслює шляхи виходу з кризи, зцілює спільноту, дає настанови для вирішення конфліктів.

У цьому контексті одним з найбільш ефективних інструментів успішної реалізації політики відновлення і розбудови миру в Україні має стати **такий вектор внутрішньої культурної політики як внутрішня культурна дипломатія**.

---

[1] Оцінка відновлення та розбудови миру. Аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні. Том 1: Зведений звіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf

[2] Зокрема, роль культури у примиренні обговорювалася на Міжнародному Конгресі в Ханьчжоу «Культура: ключ до сталого розвитку», організованому ЮНЕСКО (2013). Читати більше: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002212/221238m.pdf

Внутрішня культурна дипломатія – це сприяння налагодженню системи діалогу між мешканцями різних регіонів країни засобами «м'якої сили», зокрема, культури. Вплив цих заходів на становлення в суспільстві довіри через формування громадської думки важко переоцінити, бо саме вони є одними з вирішальних факторів у проведенні ефективної державної політики відновлення і розбудови миру, мають непересічні можливості для забезпечення соціальної стійкості та суспільної консолідації.

Культурну дипломатію давно визнано дієвим гравцем на рівні зовнішньої політики. Однак в умовах України, де інтереси східних і західних регіонів десятиліттями штучно протиставлялися, потенціал цього інструменту на внутрішньому напрямку може стати дієвим засобом подолання внутрішньополітичного розбрату.

На сьогодні напрацьовано кілька напрямків внутрішньої культурної дипломатії.

Міжрегіональний напрямок реалізується через проекти, спрямовані на посилення культурних комунікацій між різними регіонами України, коли залучається чинник культурного розмаїття та привертається увага всього суспільства до різних регіонів України.

За всю історію незалежності держави потенціал культурного розмаїття України належним чином не враховувався в рамках державної політики, а, навпаки, розглядався як конфліктогенний чинник у протиставленнях Схід-Захід. Нині ідея об'єднання та співпраці віддалених областей України актуалізувалася. Зокрема, її досить успішно втілює соціокультурний форум «ПогранКульт», руйнуючи міфи і стереотипи в уявленнях один про одного українців з різних регіонів країни.

Довідково: *Організатором форумів «ПогранКульт» виступає Благодійний фонд «Мистецькі надра». Перший Культурний форум «ДонКульт» проходив у Києві (28.10 – 11.11.2014 р.). У рамках Форуму відбулося 83 мистецькі події, що демонстрували інтелектуальний та культурний потенціал Донбасу. Вхід на всі заходи був безкоштовним. Протягом двох тижнів Форум відвідали близько 15 000 глядачів. Другий форум «ДонКульт» відбувся у Львові у 2015 році. Культуру*

західного регіону було представлено в рамках форуму «ГаліціяКульт» у Харкові в 2016 році.

Дотепер лише обговорюється можливість державного сприяння старту і втіленню програми «Культурна столиця України», ініційованої режисером і культуртрегером Владиславом Троїцьким.

Довідково: *Проект «Культурна столиця» полягає у щорічному номінуванні двох українських міст на статус «культурної столиці» (за зразком програми «Європейська столиця культури») у двох номінаціях: для великих міст (Львів, Харків, Дніпро, Одеса) і для менших, міст-сателітів. Титул надається на два роки, протягом яких у визначених містах відбуваються фестивалі, виставки, конкурси, конгреси, форуми, підсумком чого є Культурна Конференція, яка визначає пріоритети культурного розвитку на майбутнє.*

Проект «Культурна столиця України» має неабиякий потенціал сприяння розвитку різних міст України через привернення уваги всього суспільства до їх культурних особливостей та розмаїття, заохочуватиме підвищення статусу малих міст і зможе ефективно активізувати внутрішній туризм. Актуалізуючи культурний потенціал міст, проект «Культурна столиця України» не лише стимулює появу нового культурного контенту, а й сприятиме:

- налагодженню комунікацій між регіонами;
- консолідації національного культурного простору;
- привернення уваги засобів масової інформації до культури конкретних регіонів;
- розбудові туристичної інфраструктури;
- соціально-економічному розвиткові регіонів через культуру;
- створенню іміджу українських міст та містечок;
- формуванню національного ринку культурної продукції.

Підтримка державою проекту «Культурна столиця України» передбачає розробку і впровадження Національної програми, яка залучатиме як державне фінансування, так і ресурси незалежних фондів, тобто здійснюватиметься на засадах державно-приватного партнерства, що, в свою

чергу, дозволить залучити організаційні та кадрові ресурси як з боку держави, так і з боку громадських організацій та фондів.

Важливо, що під час реалізації проекту «Культурна столиця України» увага приділятиметься не лише обласним центрам, а також малим містам, де є власний культурний ресурс або потенціал культурного розвитку.

Прообразом цього проекту можна вважати цьогорічний фестиваль «PORTO FRANKO ГОГОЛЬFEST», проведення якого позитивно вплинуло на соціальний та економічний розвиток міста Івано-Франківська у 2016 році.

Довідково*: *Івано-Франківська влада позитивно оцінила вплив фестивалю «PORTO FRANKO ГОГОЛЬFEST» на економіку міста, наголосивши на вищій відвідуваності міста в період фестивалю, більшому заповненні готелів, кав'ярень та ресторанів і збільшенні надходжень до міського бюджету. Одна з локацій фестивалю –«Друкарня» – отримала інвестиційні пропозиції для модернізації.

Інтеграційний напрямок внутрішньої культурної дипломатії представлений проектами, які сприяють інтеграції внутрішньо переміщених осіб, як представників Сходу України, до громад інших регіонів держави. Успішність інтеграції залежить від встановлення в суспільстві довіри та діалогу, що є неможливим без залучення інструментів «м'якої сили».

Цілком виправдано, що територіально політика відновлення і розбудови миру перш за все стосується регіонів, які зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту. У першу чергу – східних прифронтових територій, хоча цей вплив фіксується на громадах усієї країни. Соціальна згуртованість не стане реальністю, якщо культура не відображатиме всього розмаїття суспільних інтересів, не представлятиме всіх груп українського суспільства, що вельми актуально, у першу чергу, через потужну хвилю внутрішньої міграції та її соціально-економічні наслідки.

Переміщені особи, мешканці Східної України, є чинником, який повинен консолідувати націю та усунути протистояння між Сходом та Заходом держави. Це можливо у тому випадку, якщо потенціал переміщених громадян буде оцінено і залучено до розвитку українського суспільства. Одним із шляхів такого об'єднання є спільна участь у культурних проектах

на зразок «Театру Переселенця», де напрацьовується контент з актуальними для сучасної України меседжами.

***<u>Довідково</u>*:** *Проект «Театр Переселенця» позиціонує себе як документальний театр, де відсутні акторська гра і сценарії. Він виступає майданчиком свідчень кожного, хто хоче висловитися і бути почутим. Його учасниками є переселенці з Донецької та Луганської областей, військові і волонтери, що перебували у зоні бойових дій. Проект працює з «незручними» для суспільства темами – несприйняття іншого, складності проявів суспільної солідарності, неможливості виміру людських втрат на війні і через війну, і є спільною ініціативою драматургів, психотерапевта та режисера.*

Виходячи з напрацьованих спільнотою культурних діячів патернів, пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку внутрішньої культурної дипломатії мають бути:

1) міжрегіональні культурні комунікації, що залучають потенціал культурного розмаїття, сприяють розвитку внутрішнього туризму та стимулюють соціально-економічний розвиток різних регіонів;

2) налагодження діалогу між внутрішньо переселеними особами та громадами, до яких вони інтегруються.

Висновки та рекомендації

У разі залучення культурного компонента до політики відновлення і розбудови миру, Україна може мати унікальний прецедент активності культури під час вирішення конфлікту. Зокрема, внутрішня культурна дипломатія має виступити дієвим актором змін у суспільстві і стати невід'ємною важливою складовою політики держави. На сьогодні проекти, що працюють на посилення культурних комунікацій між різними регіонами держави та розбудовують діалог у суспільстві, успішно впроваджуються митцями, громадськими організаціями та незалежними фондами. Підсумком їх реалізації впродовж 2014-2016 років є не лише позитивні зміни у суспільстві, а й напрацьовані патерни для впровадження цих змін. Завданням держави є сприяти вже ініційованим проектам та стимулювати появу нових, а також виступити у якості дієвого координатора співпраці культурних осередків та місцевих органів влади у різних галузях.

Одним із інструментів політики відновлення і розбудови миру необхідно визнати внутрішню культурну дипломатію, у зв'язку з чим забезпечити старт і реалізацію важливого для цього напрямку проекту «Культурна столиця України».

У межах вищезазначеного рекомендуємо наступне:

Кабінету Міністрів України з метою сприяння старту та подальшому впровадженню проекту «Культурна столиця України»:

1. Забезпечити організаційний комітет проекту підтримкою Міністерства економіки України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерства фінансів України, Міністерства освіти і науки України.

2. Почати розробку забезпечення бюджетної підтримки реалізації проекту «Культурна столиця України» на 2018 рік, передбачивши механізми громадського контролю за розподілом ресурсного забезпечення.

Міністерству культури України:

3. Визначити пріоритетність перших «столиць» – міст прифронтової зони та звільнених територій (Дніпропетровська, Запорізька, Херсонська, Луганська, Донецька області).

4. Забезпечити моніторинг та аналіз заходів у рамках проекту.

Міністерству інформаційної політики України:

5. Забезпечити інформаційний супровід та інформаційну підтримку основних заходів в межах проекту «Культурна столиця України».

Відділ гуманітарної безпеки

(О.П. Розумна)

.